

Folklor xalq həyatının əks-sədasıdır

*O taylı-bu taylı - Güney və Quzey Azərbaycan-
da dildən-dilə, ağızdan-ağıza keçərək dövrümüzədək
gəlib çatmış folklor inciləri məhz kollektiv yaradıcılığın
məhsuludur və müəllifləri məlum olmayan ədəbi janrdır.
Əski çağlardan, tarixin dərin qatlarından xəbər verən şifahi xalq yaradıcılığı Azərbaycan xalqının ruhundan süzülən özünəməxsus bir mədəniyyət sahəsidir. Bütün xalqların ədəbiyyatları üçün ilk və səciyyəvi olan kollektiv yaradıcılıq - ağız ədəbiyyatı Azərbaycan ədəbiyyatının inkişaf edərək bugünkü səviyyəyə çatmasında da özül funksiyasını yerinə yetirib.*

Tarixən Azərbaycan türklərinin yaratdıqları zəngin ağız ədəbiyyatı xəzinəsi XIX əsrdən başlayaraq həm də folklor adlandırılıb. İngilis dilindən gələn bu termin - folk - xalq, lore isə bilik, hikmət (xalq müdrikliyi) anlamındadır. Tanınmış folklorşünas alim Azad Nəbiyev yazırdı ki, "Şifahi xalq ədəbiyyatının ilk nümunələri - ibtidai insanların məişət, təbiət hadisələri, ovçuluq, əmək və digər bu kimi məsələləri haqqında təsvürləri və bununla əlaqədar keçirdikləri hissələrin tərənnümüdür. Bunlar qədim dövrlərdə yaranaraq, dildən-dilə, ağızdan-ağıza keçərək yaşamış və zənginləşmişdir. Folklor nümunələri xalq zəkasının qüdrətini, bədii təkəkkürünün gücünü parlaq əks etdirən, məzmun cəhətdən maraqlı, ideya baxımından zəngin, əsrlərin sınağından çıxmış əsərlərdir. Bu sənət inciləri janr əlvanlığı, dil-üslub aydınlığı, poetik tutumu və xəlqiliyi ilə seçilir. Şifahi ədəbiyyatda xalqımızın insan taleyi ilə bağlı düşüncələri, vətənpərvərliyi, humanizmi, arzu və istəyi, sevgisi, nifrəti, müxtəlif tarixi dövrlərdə üzləşdiyi mühüm ictimai-siyasi hadisələrə münasibəti geniş bədii əksini tapmışdır...".

Azərbaycan dünyanın ən zəngin folklor sərəvətlərinə sahib olan ölkələrindən biridir. Nizami, Füzuli, Xətai, Nəsimi, Sabir, Şəhriyar kimi korifey sənətkarların yaratdığı Azərbaycan ədəbiyyatının qaynağında, söz sənətinin nüvəsində məhz zəngin və dərin məzmunla malik Azərbaycan folkloru durur.

Folklor inciləri xalqın bədii təkəkkürünün, ağıl və zəkasının gücünü parlaq şəkildə özündə əks etdirən, maraqlı, diqqətçəkən məzmunla, zəngin ideyaya malik olan və əsrlərin sınağından çıxmış kollektiv yaradıcılıq məhsullarıdır. Bu sənət inciləri janr əlvanlığı, dil-üslub aydınlığı, poetik tutumu və xəlqiliyi ilə seçilir. Şifahi ədəbiyyatda xalqımızın insan taleyi ilə bağlı düşüncələri, vətənpərvərliyi, humanizmi, sevgisi, nifrəti, müxtəlif tarixi dövrlərdə üzləşdiyi mühüm ictimai-siyasi hadisələrə münasibəti, gələcəklə bağlı arzu və istəkləri geniş bədii əksini tapır. Təsadüfi deyil ki, əmək nəğmələri xalqın bu hissələrini parlaq şəkildə əks etdirən ilk nümunələrdir. Çünki əcdadlarımız yaşamaq, ayaqda qalmaq üçün böyük əmək sərf edib, təsərrüfatlarında tər tökərək çalışıb, "ya-xud ov ovlamaq, quş quşla-

maq" üçün səfərə çıxaraq xeyli zəhmət çəkiblər. Əmək nəğmələri də məhz bu proseslər zamanı yaranmış, insanlar işə, əməyə daha da həvəsləndirmişdir:

Əmək nəğmələrinin geniş yayılmış növləri ağız ədəbiyyatının ən qədim nümunələri - holavarlar və sayaçı sözlərdir. İstər Güney, istərsə də Quzey Azərbaycanda əkinçilik və cütçülükə bağlı yaranmış holavarlarda etnoqrafik elementlər, istehsal alətlərinin adı, öküzün, kəlin vəsfi böyük maraq doğurur. Heç şübhəsiz, əkinçi-cütçü öz ağır əməyini yüngülləşdir-mək, qəlbində ruh yüksəkliyi yaratmaq, işini daha əzm-karlıqla görmək üçün müəyyən ritimli, xoş ahəngli olan nəğmələr deyib. Cütçü söylədiyi holavarda öküzə müraciətlə ona güvəndiyini, işi tez görüb bitirəcəyini söyləyir. Öküzlə bağlı holavarlarda kəndli Tanrıdan onu bədnəzərdən, yaman gözdən qorumağı, isti havalarda "bağrı bişməsin" deyə yağış yağdırmasını, göyün üzünə bulud gəlib yerə nəm düşməsinə təmənni edir, xışladığı torpaqdan bol məhsul götürəndə özü ilə bərabər öküzlərində murada çatdığını qeyd edir:

*Bizim öküz, buz öküz,
Qoparıbdı toz öküz.
Alıb yerin canını,
Çıxsın yaman göz, öküz.*

*Öküz qayıtdı qaşdan,
Ay Allah, saxla daşdan.
Bədnəzər qabaqdadı,
Yolunu sal bu başdan.*

(davami növbəti saylarımızda)

Esmira FUAD,
filologiya elmləri doktoru.